

Mühdan Sağlam¹

Enerji ve İklim Değişikliği Çalışmaları Merkezi Direktörü

**AB'NİN RUS GAZINDAN BAĞIMSIZLAŞMA
STRATEJİSİ: YOL HARİTASI VE ZORLUKLAR**

DEĞERLENDİRME NOTU

Avrupa Birliği (AB) ile Rusya arasında 1970'lerde başlayan gaz ilişkileri, 2022 yılında tarihsel bir kırılma noktasına ulaştı. Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle başlayan süreç, Brüksel'in Moskova'dan gaz alımını tamamen sonlandırmayı hedefleyen politikaları gündeme getirmesiyle yeni bir evreye geçti. Uygulanan yaptırımların yanı sıra, Rusya'dan gaz ithalatını zorlaştıran çeşitli tedbirler devreye sokuldu.

Tüm bu önlemlere rağmen, 2024 itibarıyla Rusya hâlâ AB'nin gaz ithalatının %18'inden fazlasını karşılamaya devam etti. 50 milyar metreküp (bcm) aşan miktarda gaz, sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) ve boru hatları aracılığıyla Avrupa ülkelerine ulaştı. Gaz piyasasındaki bu gelişmelerin ardından, AB nihayet uzun süredir beklenen "Rus gazından çıkış" yol haritasını 6 Mayıs'ta kamuoyuyla paylaştı.

Peki, AB'nin gaz piyasası 2022'den bu yana nasıl bir dönüşüm geçirdi? Rusya'nın yüzde 45'lere kadar çıkan pazar payı nasıl geriletildi? AB'nin "Rusya'nın olmadığı bir gaz piyasası hedefi" hangi adımları içeriyor? Bu plan hangi yönleriyle yeniden değerlendirilmeye ihtiyaç duyuyor?

Rus gazından çıkış stratejisi, aynı zamanda AB'nin orta vadede iklim hedeflerine dönük fosil yakıtlarla kurduğu ilişki açısından ipuçları sunmaktadır. Metinde özellikle doğalgaza yönelik varsayım, aralarında TEPAV'ın da yer aldığı Akdeniz İklim Değişikliği Düşünce Kuruluşları İttifakı (MATTCCh) tarafından neden eleştirildi? MATTCCh, bu konuda yol haritasına dönük nasıl bir tavsiyede bulundu?

¹ <https://tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1494>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazar(lar)ına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

Bu sorulara verilecek yanıtlar yalnızca AB ile Rusya arasındaki enerji ilişkilerinin geleceğine değil, aynı zamanda kıtanın iklim hedefleri, enerji geçiş sürecine dönük de önemli ipuçları sunacaktır.

I. AB-RUSYA GAZ İLİŞKİLERİ

a) İşgal öncesi durum (2021-2022)

Soğuk Savaş'ın yumuşama döneminde başlayan diplomatik temasların rehberliğinde, Sovyetler Birliği'nden (SSCB) Avrupa'ya ilk doğalgaz, 1971 yılında Avusturya'ya ulaştı. Ardından Batı Almanya, İtalya ve Fransa gibi ülkeler de bu enerji hattına dahil oldu. SSCB'nin dağılmasının ardından Ukrayna üzerinden sağlanan gazın hacmi giderek arttı ve talebe bağlı olarak yeni iletim hatları inşa edildi.² Bu bağlamda, Yamal-Avrupa Hattı, SSCB sonrası kurulan Rusya Federasyonu ile AB arasındaki enerji iş birliğinin devam ettirilmesine yönelik karşılıklı iradenin bir göstergesi olarak öne çıktı. Yamal'ı, 2011'de devreye alınan ve Rusya ile Almanya arasında transit ülkeleri devre dışı bırakan Kuzey Akım Hattı izledi.³ Rusya ile Ukrayna arasında 2006 ve 2009 yıllarında yaşanan transit krizleri, Belarus ile yaşanan anlaşmazlıklar ve gaz akışındaki kesintiler, bu hattın inşasının temel gerekçelerini oluşturdu.

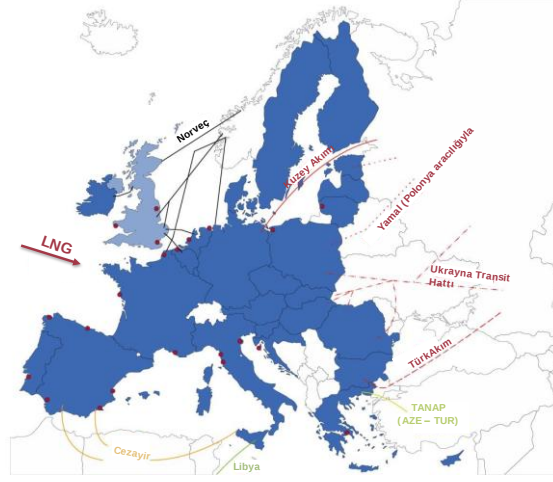
2012 itibarıyla, Rusya'dan Avrupa'ya üç büyük ana hat üzerinden düzenli gaz akışı sağlanmaya başlandı. Ancak 2014'te Maidan olaylarının ardından yaşanan siyasi kriz, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle sonuçlandı. Bu gelişmeler, Moskova'nın Ukrayna'yı enerji taşımacılığında devre dışı bırakma isteğini daha da güçlendirdi.

Rusya'nın Ukrayna'yı baypas etme stratejisine paralel olarak, 2016 yılında Rusya ile Türkiye arasında TürkAkım projesi kapsamında yeni bir enerji anlaşması imzalandı. Bu anlaşma, Rus gazının bir hattın Türkiye'nin batı sınırına, diğerinin ise doğrudan Türkiye'ye ulaştırılmasını öngörüyordu. Her biri yıllık 15,75 milyar metreküp (bcm) taşıma kapasitesine sahip olan bu iki hat, toplamda yaklaşık 31.5 bcm'lik bir gaz akışını mümkün kılacak şekilde planlandı. Söz konusu proje, daha önce iptal edilen Güney Akım projesinin yerini alarak transit ülkeleri devre dışı bırakmayı amaçladı. 2020 yılında faaliyete geçen TürkAkım hattı üzerinden hem Türkiye hem de Avrupa Birliği ülkeleri gaz temin etmeye başladı.⁴

² Sağlam M. (2014). Gazprom'un Rusyası, Siyasal Kitabevi.

³ Gazprom (2025). Projects: Gas Pipeline: Nord Stream. <https://www.gazprom.com/projects/nord-stream/>

⁴ TürkAkım (2024). Proje: TurkAkım. TurkAkım. <https://www.turkstream.info/tr/project/>

Harita 1: Avrupa Gaz Boru Hatları ve LNG Terminalleri

Kaynak: Bruegel

Kuzey Akım hattında elde edilen ticari ve stratejik başarı, Rusya'nın AB doğalgaz piyasasındaki payını sürdürme hedefi doğrultusunda yeni projeleri teşvik etti. Bu bağlamda, 2014 itibarıyla Kuzey Akım II projesi gündeme alındı. AB içerisinde bir konsorsiyumun da katılımıyla inşa süreci hızla ilerledi ve 2021 yılında hat tamamlandı. Ancak, Rusya'nın 2022'de Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesi nedeniyle proje askıya alındı. Hat, devreye alınamadan savaş sırasında ciddi fiziksel hasar gördü. Öte yandan, Kuzey Akım II'nin operasyonel hale gelebilmesi için yalnızca Almanya'nın değil, AB Komisyonu'nun da onayının gerektiği yönünde yeni kurumsal koşullar belirlendi. Tüm bu gelişmeler ışığında, Rusya'nın 2022 itibarıyla AB'ye yönelik toplam boru hattı ihracat kapasitesi yaklaşık 230 milyar metreküp (bcm) düzeyindeydi. Savaş gerçekleşmemiş olsaydı, bu kapasiteye Kuzey Akım II üzerinden yapılacak sevkiyat da eklenmiş olacaktı.⁵

Boru hatları cephesindeki genel resim böyleyken LNG'nin doğalgaz piyasalarında gittikçe kendine alan açmasıyla Rusya bu resme de dahil oldu ve istikrarlı biçimde Rusya'dan Avrupa'ya LNG ihracatı gerçekleşti. Veriler incelendiğinde 2019, 2020 ve 2021'de Rusya'dan AB'ye toplam 50 bcm civarında gaz ihraç edildi.⁶

2021 yılı itibarıyla Rusya, Avrupa Birliği'ne toplam 155 milyar metreküp (bcm) doğalgaz ihraç etti; bunun 141,5 bcm'i boru hatlarıyla, 13,5 bcm'i ise LNG olarak sağlandı. Bu hacimle Rusya, AB'nin toplam gaz ithalatının %45'ini, toplam gaz tüketiminin ise yaklaşık %40'ını karşılayarak Birliğin en büyük doğalgaz tedarikçisi konumunu sürdürdü. Ancak, 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri operasyonunun başlamasıyla bu dengede köklü bir değişim süreci başladı.

⁵ Di Bella G. Vd. (2022). Natural Gas in Europe: The Potential Impact of Disruptions to Supply. IMF E Library, https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2022/145/article-A001-en.xml?ArticleTabs=fulltext&utm_source=chatgpt.com.

⁶ European Council. (2024). Where does the EU's gas come from?, European Council, <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/where-does-the-eu-s-gas-come-from/>

b) 2022'den 2025'e AB gaz piyasası ve Rus gazının seyri

1. İşgalin başlaması ve alınan önlemler

Rusya'nın Şubat 2022'de Ukrayna'ya yönelik geniş çaplı askeri harekâtı, Avrupa Birliği'nde enerji güvenliği önceliklerinin hızla yeniden tanımlanmasına yol açtı. Bu çerçevede, AB ülkeleri Rusya'dan enerji ithalatını en aza indirmeyi amaçlayan REPowerEU planını hızla kabul etti. Plan; enerji talebinde tasarruf sağlanması, tedarik kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve temiz enerji yatırımlarının artırılması yoluyla doğalgaz tüketiminin azaltılmasını ve Rusya'ya olan bağımlılığın sonlandırılmasını hedeflemektedir. Aynı zamanda, ekonomik sürdürülebilirliği gözeterek uygun fiyatlarla enerji arz güvenliğini sağlama amacı taşımaktadır.⁷ Planın temel hedefi, 2027 yılına kadar AB'nin Rus gazından tamamen çıkışını sağlamak olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, Gazprom ile süresi dolan uzun vadeli kontratların yenilenmemesi, spot piyasadan yapılan Rus gazı alımlarının azaltılması, alternatif tedarikçilerin AB gaz piyasasına erişiminin kolaylaştırılması, altyapı, depolama ve LNG kapasitelerinin artırılması gibi bir dizi politika aracı devreye alınmıştır.⁸

Mayıs 2022'de Kurtarma ve Dayanıklılık Aracı (RRF) aracılığıyla REPowerEU, AB'nin pandemi sonrası ekonomik toparlanma programı olan NextGenerationEU ile entegre edildi.⁹ Aralık 2022'de Avrupa Komisyonu, enerji geçiş sürecini hızlandırmak üzere 225 milyar euro tutarında kredi imkânı, 20 milyar euroluk doğrudan hibe ve Brexit sonrası kullanılmayan 4,5 milyar euroluk fonun bu süreçte değerlendirilmesini öngören bir mali çerçeve açıkladı.¹⁰

Teşvik mekanizmalarına ek olarak Brüksel, yalnızca doğalgaz değil, petrol ve kömür gibi diğer enerji kalemlerini de kapsayacak şekilde Rusya'dan yapılan enerji ithalatını sınırlandıran bir dizi yaptırım paketini yürürlüğe koydu. Bu önlemler, REPowerEU planının yalnızca stratejik bir çerçeve değil, aynı zamanda uygulamaya dönük bağlayıcı adımlar içerdiğini göstermektedir. Ancak, bu planlamaların sahada ne ölçüde karşılık bulduğu, yani uygulama başarısı, kritik bir değerlendirme konusudur.

Bu noktada temel sorular şunlardır: AB geçen iki yıl içinde Rusya'dan yaptığı gaz alımını ne ölçüde azaltabildi? Bu hedefe ulaşmak için hangi alternatif tedarik mekanizmaları ve enerji araçları devreye alındı? Son olarak, 6 Mayıs 2024'te açıklanan yol haritası bu süreçte kat edilen mesafeyi nasıl değerlendirmektedir? Bu sorulara verilecek yanıtlar, AB'nin "Rusyasız gaz piyasası" hedefine ne kadar yaklaşabildiğini ve bu hedefin yapısal olarak ne ölçüde gerçekçi olduğunu ortaya koyacaktır.

2. Plandan eyleme 2022-2025 AB gaz piyasası

Yukarıda ortaya konan stratejik hedefler doğrultusunda Avrupa Birliği, 2022–2025 döneminde Rus gazını kademeli olarak iç pazardan çıkarmaya yönelik çok yönlü bir uygulama sürecine

⁷ European Commission. (2022). REPowerEU Affordable, Secure and Sustainable Energy for Europe. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/repowereu-affordable-secure-and-sustainable-energy-europe_en

⁸ RepowerEU A.g.y.

⁹ NextGenerationEU, temiz, yenilikçi, kapsayıcı bir ekonomiyle dijital ve teknolojinin egemen olduğu bir büyüme modeli hedefleyen bir girişimdir. AB içinde en fazla teşvike sahip olan plandır. Detay için bkz: European Union(2022). NextGenerationEU, https://next-generation-eu.europa.eu/index_en

¹⁰ European Commission. (2022). Commission welcomes political agreement on REPowerEU under the Recovery and Resilience Facility. European Commission. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7717

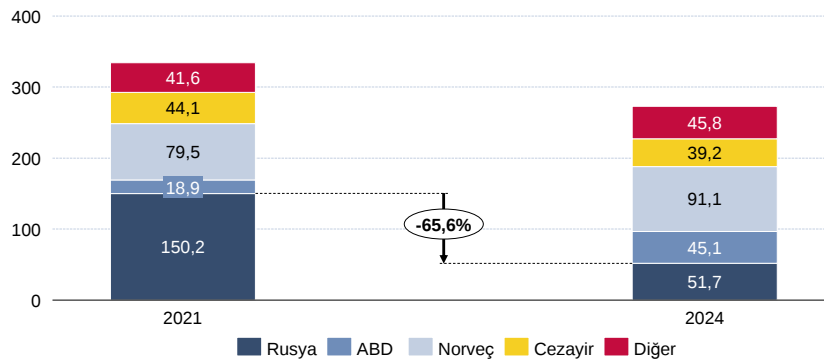
girmiştir. Bu süreçte, AB'nin benimsediği başlıca politika araçları; alternatif tedarikçilerden doğalgaz temin edilmesi, sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) ithalatının artırılması ve ilgili altyapı kapasitesinin genişletilmesi, doğalgaz depolama kapasitesinin güçlendirilmesi ile yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırımlar yoluyla gaz talebinin azaltılmasıdır.

Bu önlemler, yalnızca kısa vadede arz güvenliğini sağlamakla kalmayıp orta ve uzun vadede AB'nin enerji sisteminde daha dirençli ve sürdürülebilir bir yapıya geçişini desteklemeyi amaçlamaktadır.

a) Rusya dışı alternatif tedarikçilerin pastada payını büyütme

Avrupa Birliği'nin Rus gazına bağımlılığı azaltma hedefi doğrultusunda benimsediği tedarik çeşitlendirme stratejisi iki temel eksende şekillenmektedir. İlk olarak, halihazırda AB gaz piyasasında aktif olan ve görece yüksek düzeyde güven ilişkisi tesis edilmiş mevcut tedarikçilerin payının artırılması hedeflenmektedir. Bu grupta özellikle Norveç, Cezayir ve Azerbaycan gibi ülkeler öne çıkmaktadır. İkinci eksen ise, AB'nin yeni tedarikçilerle uzun vadeli anlaşmalar yaparak arz güvenliğini çeşitlendirmeye ve sağlamlaştırmaya yönelik çabalarıdır. Bu strateji, sadece kaynak ülke çeşitliliği sağlamakla kalmayıp aynı zamanda farklı tedarik yolları ve ticaret mekanizmaları geliştirmeyi de kapsamaktadır. Söz konusu stratejik çerçeve bağlamında, 2021 ile 2024 verilerin karşılaştırılması, Birliğin gaz piyasasındaki başlıca tedarikçilerin konumu ve paylarındaki değişimi daha net ortaya koymak açısından anlamlı bir temel sunmaktadır.

Grafik 1: AB Doğalgaz İthalatının Değişimi (2021-2024)

Kaynak: Avrupa Komisyonu

Grafik 1 incelendiğinde, Norveç'in AB'ye boru hatlarıyla gaz sağlayan başlıca tedarikçi konumuna yükseldiği açıkça görülmektedir. 2021 yılında Rusya, AB'ye 150,2 milyar metreküp (bcm) gaz sağlarken; Norveç 79,5 bcm, ABD 18,9 bcm, Cezayir 44,1 bcm ve diğer tedarikçiler (Katar, Azerbaycan vb.) toplamda 41 bcm düzeyinde tedarikte bulunmuştur. Bu tablo, Rusya'nın pazardaki baskın konumunu ve tedarikçilerin görece sınırlı katkılarını yansıtmaktaydı.

Ancak 2024 verileri, AB gaz piyasasında ciddi bir yeniden yapılanmaya işaret etmektedir. Rusya'dan ithal edilen gaz miktarı 150,2 bcm'den 51,7 bcm'e gerileyerek toplam içindeki payı

%45'ten %19'a düşmüştür. Bu dramatik düşüş, gaz piyasasında yeni denge arayışlarını beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan arz açığının bir kısmı Norveç tarafından kapatılmış, Norveç'in AB'ye sağladığı gaz miktarı yaklaşık 11 bcm artarak 91,1 bcm'e ulaşmıştır. Öte yandan, ABD'nin LNG ihracatındaki artış dikkat çekicidir: 2021'de 18,9 bcm olan sevkiyat miktarı, 2024'te 45,1 bcm seviyesine yükselmiştir.

Grafik aynı zamanda bazı geleneksel tedarikçilerden yapılan alımların azaldığını da göstermektedir. Bu durum, "Rusya'nın bıraktığı yaklaşık 100 bcm'lik arz açığı nasıl kapatıldı?" sorusunu gündeme getirmektedir. Bu noktada yalnızca yeni tedarikçilerin devreye alınması değil, AB'nin gaz tüketimini azaltmaya dönük talep taraflı önlemleri de belirleyici rol oynamıştır. Brüksel, 2022 yılında tüm üye ülkelerden gaz tüketimlerini %15 oranında azaltmalarını talep etmiş; bu hedef doğrultusunda atılan adımlar sayesinde 2023 ve 2024 yıllarında AB genelinde doğalgaz tüketimi yaklaşık %18 oranında düşmüştür.¹¹ Elde edilen veriler, yalnızca ithalatçı çeşitliliğinin değil, LNG'nin AB gaz ithalatındaki rolünün giderek arttığını ve bu artışın, Rus gazından çıkışı kolaylaştıran temel dinamiklerden biri olarak öne çıktığını göstermektedir.

b) LNG alımını artırma

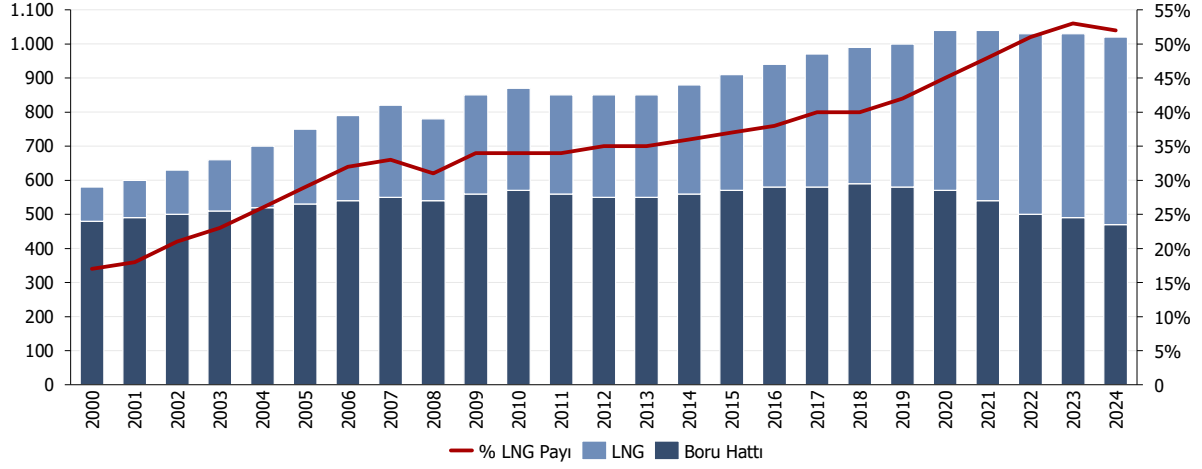
Küresel doğalgaz piyasalarında, 2010'lu yıllardan itibaren sıvılaştırılmış doğalgazın (LNG) ticaret hacminde belirgin bir artış gözlemlenmektedir. Bu yükselişin ardında, LNG taşıma ve işleme maliyetlerinde yaşanan düşüş ile küresel ölçekte yeni terminallerin devreye alınması gibi yapısal faktörler yer almaktadır. LNG'nin cazibesini artıran bir diğer önemli unsur ise, boru hatlarına kıyasla sunduğu jeopolitik riskten bağımsız, esnek tedarik imkânıdır.

Boru hatları genellikle iki coğrafi nokta arasında sabit ve uzun vadeli bir bağlantı kurar; bu durum ise hem teknik hem siyasi açıdan taraflar arasında kaçınılması zor bir bağımlılık ilişkisi yaratır. Ayrıca hatlar sigorta ve inşaa maliyetlerinin oldukça yüksek olması nedeniyle özellikle kriz dönemlerinde alıcı ve satıcı taraflar için önemli bir mali yük oluşturabilir.

Buna karşılık, LNG esas olarak doğalgazın sıvılaştırılarak gemilerle taşınmasına dayanır. Bu taşıma biçimi, rota esnekliği sağlar ve boru hatlarına kıyasla çok daha kolay yönlendirilebilir. Ayrıca, bazı ülkeler yaptıkları tedarik anlaşmaları çerçevesinde ellerinde fazla kalan LNG'yi üçüncü ülkelere yeniden satabilmektedir. Çin ile Güney Kore arasındaki uygulamalar bu açıdan dikkat çekici örnekler sunmaktadır.

Uzun vadeli kontratların yanı sıra LNG'nin spot piyasalardan temin edilebilmesi, kısa vadeli fiyat ve tedarik avantajları sunarak alıcı ülkeler açısından daha dinamik bir planlama kapasitesi oluşturur. Tüm bu nedenlerle, LNG alımları Avrupa Birliği açısından sadece arz güvenliğini artırmakla kalmamakta, aynı zamanda Rus gazından çıkışı mümkün kılan stratejik bir araç olarak öne çıkmaktadır.

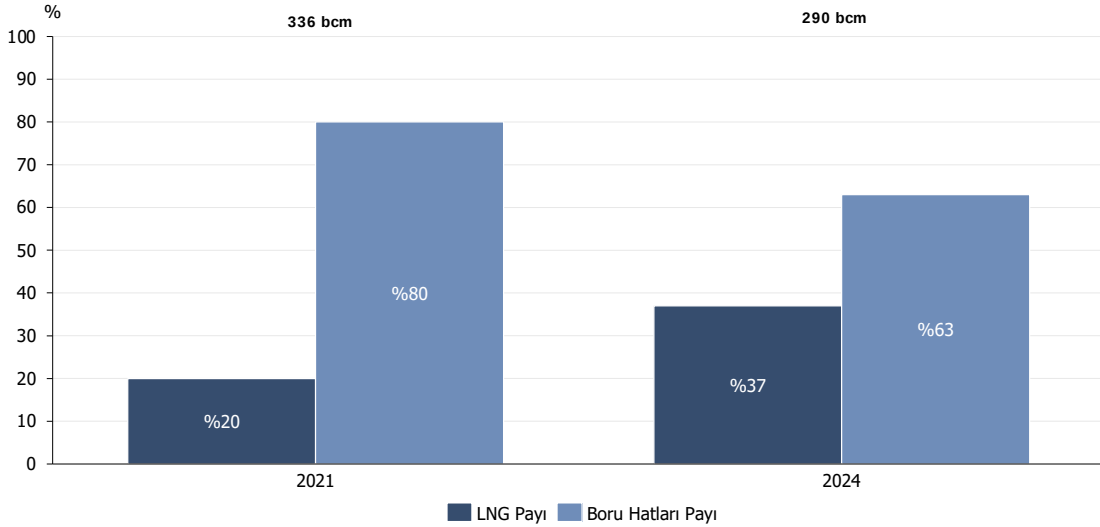
¹¹ Eurostat. (2025). Supply, transformation and consumption of gas - monthly data, Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NRG_CB_GASM_custom_6040560/default/table?lang=en
Zaretskaya V. (2024). Less natural gas consumption in Europe keep is keeping storage full, US Energy Information Administration. <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=62564>

Grafik 2: Uluslararası Gaz Ticaretinin Gelişimi

Kaynak: CEDIGAZ İlk Tahminler 2025

Grafik 2'de açıkça görüldüğü üzere, küresel doğalgaz piyasasında LNG'nin payı yıllar içinde istikrarlı biçimde artış göstermiştir.¹² Bu eğilim, yukarıda belirtilen esneklik, yeniden satış imkânı ve jeopolitik riskten bağımsızlık gibi avantajların doğrudan bir yansımasıdır.

LNG'ye yönelik bu küresel yönelim, Avrupa Birliği'nin Rus gazından çıkış stratejisiyle örtüşmüştür; bu da pazarda hem yeni tedarikçilerin devreye girmesine hem de LNG arzının mutlak miktar olarak artmasına zemin hazırlamıştır.

Grafik 3: AB Doğalgaz İthalatında LNG- Boru Hatlarının Payı (2021-2024)

Kaynak: Avrupa Komisyonu ve Ember

¹²CEDIGAZ.(21 Mayıs 2025). CEDIGAZ First Estimates 2025, CEDIGAZ, <https://www.cedigaz.org/cedigaz-first-estimates-2025/>

Grafik 3 incelendiğinde, Ukrayna işgali öncesinde LNG'nin AB toplam gaz ithalatındaki payının yaklaşık %20 düzeyinde seyrettiği görülmektedir. 2022 yılında yaşanan istisnai artış bir kenara bırakıldığında, 2024 itibarıyla bu oran %37'ye yükselmiştir. Bu kayda değer artış, yalnızca LNG'nin ithalat hacmindeki büyümeyi değil, aynı zamanda AB gaz piyasasında yapısal bir dönüşümün de işaretini vermektedir. LNG ithalatındaki artışla birlikte tedarikçi çeşitliliğinde de önemli bir gelişme yaşanmıştır. Örneğin, ABD 2024 yılında AB'nin ithal ettiği LNG'nin yaklaşık %45'ini tek başına karşılamıştır.¹³ Kuzey Afrika ülkeleri bu tabloda %18 seviyelerine ulaşarak dikkat çekici bir pay elde etmiştir.

Boru hatlarından farklı olarak LNG'nin sıvı halde taşınması, teslimat noktası ile üretici ülke arasındaki mesafeyi önemsiz hale getirerek uzun menzilli tedarik ilişkilerini mümkün kılmıştır. Bu esneklik sayesinde, dünyanın önde gelen LNG üreticilerinden biri olan Avustralya, 2022 yılında AB'ye ilk LNG kargosunu göndermiştir. Jeopolitik ve ticari olarak bu açılımın ardından, 2025 yılının başlarında AB ile Avustralya arasında LNG tedarikine ilişkin görüşmeler yeniden başlamıştır. Bu gelişme, LNG'nin yalnızca kısa vadeli arz güvenliğini sağlamada değil, aynı zamanda AB'nin uzun vadeli enerji çeşitlendirme stratejisinde de merkezi bir rol oynadığını göstermektedir.¹⁴

Boru hatlarından LNG tedarikine yöneliş, yalnızca farklı coğrafi kaynaklardan gaz temin edilmesiyle sınırlı değildir. Bu geçişin sağlıklı biçimde sürdürülebilmesi, aynı zamanda fiziksel altyapının varlığına ve kapasitesine bağlıdır. LNG ithalatının etkinliği; terminal sayısı, yeniden gazlaştırma ekipmanlarının yeterliliği ve liman altyapısı gibi teknik unsurlara doğrudan bağlıdır. Bu çerçevede, Avrupa Birliği'nin LNG'ye yönelik altyapı yatırımları, kıtanın bu kaynakla kurduğu ilişkiyi belirleyen yapısal bir unsur haline gelmiştir.

AB ülkeleri, özellikle Ukrayna işgali sonrasında, LNG terminallerine yönelik yatırımları hızlandırarak ithalat kapasitelerini önemli ölçüde artırmıştır. 2022–2024 döneminde AB genelinde 12 yeni LNG terminali devreye alınmış, mevcut terminallerden 6'sının kapasitesi genişletilmiştir. Bu yatırımlar sonucunda, yalnızca 2023 ve 2024 yıllarında AB'nin toplam LNG ithalat kapasitesi yaklaşık 70 bcm'lik artış göstermiştir. Ancak 2024 yılı itibarıyla bu ivmede görece bir yavaşlama dikkat çekmektedir. 2021–2023 döneminde LNG kapasitesi %22 oranında büyürken 2024 yılında terminal projelerinde yaşanan gecikmeler ve bazı projelerin süresiz ertelenmesi nedeniyle bu artış yalnızca %7 ile sınırlı kalmıştır. Buna rağmen genel tabloya bakıldığında, AB'nin LNG ithalat kapasitesi 2021'de 237 bcm düzeyindeyken 2024 sonunda bu rakam 307 bcm'e ulaşmıştır.¹⁵ Geleceğe yönelik projeksiyonlar da bu yöndeki ivmenin sürdürüleceğine işaret etmektedir. 2025–2030 dönemi için yapılan planlamalara göre, ilave 60 milyar metreküp kapasitenin daha devreye alınması öngörülmektedir. Bu da LNG'nin, AB'nin enerji arz güvenliğinde giderek daha kalıcı ve yapısal bir rol üstleneceğini göstermektedir.

¹³ European Commission Energy (2025). Liquefied natural gas. European Commission.

https://energy.ec.europa.eu/topics/carbon-management-and-fossil-fuels/liquefied-natural-gas_en

¹⁴ Reuters(2022). Woodside ships first Australian LNG cargo direct to Europe since 2009.Reuters.

<https://www.reuters.com/business/energy/woodside-ships-first-australian-lng-cargo-direct-europe-2022-11-28/>
Stapczynski S.(7 Şubat 2025). Europe May Get Rare Australia Gas Shipment in Bid to Quit Russia. Bloomberg LP. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2025-02-07/europe-may-get-rare-australia-gas-shipment-in-bid-to-quit-russia>

¹⁵ European Commission Energy (2025). Liquefied natural gas. European Commission.

https://energy.ec.europa.eu/topics/carbon-management-and-fossil-fuels/liquefied-natural-gas_en

Özetle, AB 2022'den bu yana hem LNG altyapı kapasitesini artırarak hem de tedarikçi çeşitliliğini genişleterek doğalgaz piyasasında yapısal bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu kapsamlı dönüşüm, yalnızca yeni LNG terminallerinin inşasıyla değil, aynı zamanda ABD başta olmak üzere alternatif tedarikçilerden yapılan LNG alımlarının artışıyla desteklenmiştir. Söz konusu değişim, Rusya'dan AB'ye yönelik gaz arzının 150 bcm'den 51 bcm'e gerilemesinde belirleyici bir rol oynamış; böylece LNG, AB'nin enerji arz güvenliği stratejisinde merkezi bir konuma yerleşmiştir.

c) Tedbir olarak depolamanın güçlendirilmesi

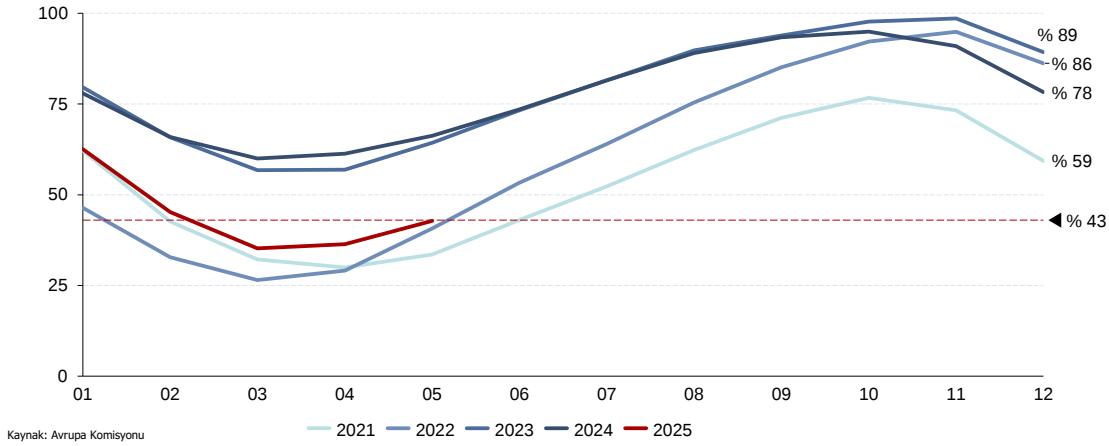
Enerji güvenliği yalnızca kaynaklara erişimle sınırlı kalmayıp bu kaynakların kriz anlarında kesintisiz teminini sağlayacak yedekleme ve dayanıklılık mekanizmalarını da kapsar. Özellikle doğalgaz ve petrol gibi stratejik kaynaklar açısından, depolama kapasitesi bu güvenlik mimarisinin temel unsurlarından biri olarak öne çıkar. LNG taşımacılığında teslimat noktası ile çıkış noktası arasındaki mesafenin uzunluğu, kaza veya gecikme riski ve ani fiyat dalgalanmaları gibi belirsizlikler karşısında, alıcı ülkelerin stratejik rezerv oluşturma eğilimi güçlenmiştir.

Avrupa Birliği de bu bağlamda enerji güvenliği politikasına doğalgaz depolama kapasitesini entegre etmiş, bunu Rus gazından çıkış stratejisinin ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. 2022 yılında kabul edilen Gaz Depolama Yönetmeliği uyarınca, toplamda 113 bcm kapasiteye sahip gaz depolarının her yıl kasım ayı başı itibarıyla en az %80 oranında dolu olması zorunlu hale getirilmiştir.¹⁶ Bu oran 2023 yılında %90'a çıkarılmış ve bu düzenleme 2025 Mart'ına kadar geçerli olacak şekilde yürürlüğe girmiştir.

Brüksel, küresel gaz piyasalarındaki kırılganlığı ve olası jeopolitik belirsizlikleri göz önünde bulundurarak bu yükümlülüğü 2027 sonuna kadar uzatma kararı almıştır. Böylece, kasım aylarında AB genelindeki gaz depolarının en az %90 oranında dolu olması, enerji arz güvenliğinin kurumsal bir standardı haline gelmiştir.¹⁷ Başka bir anlatımla, AB'ye göre her yıl kasım ayında doğalgaz depolarının en az %90 oranında dolu olması, enerji güvenliğinin önemli saç ayaklarından biridir. Aynı yönetmelik, depolama kapasitesi olmayan ülkelerin yıllık tüketimlerinin %15'ini diğer ülkelerde depolamalarını öngören bir yük paylaşımı mekanizması da getirmiştir.

¹⁶ Depolamaya yönelik gaz yönetmeliği için bkz: European Union. (2025). Regulation (EU) 2022/1032 of the European Parliament and of the Council of 29 June 2022 amending Regulations (EU) 2017/1938 and (EC) No 715/2009 with regard to gas storage, EUR LEX, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?toc=OJ%3AL%3A2022%3A173%3ATOC&uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.173.01.0017.01.ENG

¹⁷ A.g.y.

Grafik 4: AB Depolama Stratejisinin Seyri

Grafikte 4'te görülebileceği üzere, AB ülkeleri belirlenen depolama hedeflerine çoğu zaman kasım ayı gelmeden ulaşmayı başarmıştır. Bu durum, yalnızca Gaz Depolama Yönetmeliği'nin teknik olarak uygulanabilirliğini değil, aynı zamanda üye devletlerin enerji güvenliği konusunda gösterdiği siyasi iradeyi de ortaya koymaktadır.

Depolama kapasitesinin artırılması ve etkin biçimde kullanılması, AB için yalnızca fiyat dalgalanmalarına karşı bir tampon mekanizması oluşturmakla kalmamış, aynı zamanda Rus gazından çıkış sürecinde arz açığı riskini minimize eden önemli bir araç haline gelmiştir. Özellikle ani kesintilerin yaşanabileceği dönemlerde, yüksek doluluk oranları doğalgaz arzında sürekliliğin korunmasına katkı sağlamaktadır.

Ayrıca, depolama altyapısına sahip olmayan ülkelerin de yıllık tüketimlerinin belirli bir oranını başka ülkelerde depolamakla yükümlü kılınması, enerji güvenliği politikalarının yalnızca ulusal değil, kolektif bir sorumluluk anlayışıyla şekillendiğini göstermektedir. Bu yük paylaşımı modeli, AB içinde daha eşitlikçi ve koordineli bir enerji dayanışması zeminine katkı sunmaktadır.

d) Yenilenebilir kaynakların payını artırma ve gaz tüketimini düşürme

Avrupa Birliği'nin Rus gazından çıkış stratejisi, yalnızca tedarik kaynaklarının çeşitlendirilmesiyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda doğalgaz talebinin yapısal olarak azaltılmasını ve enerji üretiminde yenilenebilir kaynakların payının artırılmasını da temel hedefleri arasına almıştır. Bu yönelim, enerji arz güvenliği ile iklim politikalarının kesişiminde şekillenmiş; böylece AB'nin iklim hedeflerine ulaşma gayreti ile Rus gazından çıkış süreci karşılıklı olarak birbirini besleyen iki stratejik çizgi haline gelmiştir.

Bu çerçevede, AB'nin mevcut iklim politikaları 1990 seviyelerine kıyasla sera gazı emisyonlarını 2030 yılına kadar %55 oranında azaltmayı, yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam enerji tüketimindeki payını en az %42,5'e çıkarmayı, birincil enerji tüketimini %11,7 oranında düşürmeyi ve emisyon ticaret sistemini (ETS) ulaşım ve binaları da kapsayacak şekilde genişletmeyi hedeflemektedir. Ayrıca, Sınırdan Karbon Düzenleme Mekanizması

(CBAM) gibi uygulamalarla karbon yoğun ürünlere yönelik vergilendirme stratejileri devreye alınmış; bu politikalar “Fit for 55” paketi kapsamında daha da sistematik hale getirilmiştir.

Avrupa Komisyonu, bu önlemlerle 2050 yılına kadar iklim nötr bir kıta olmayı amaçlamaktadır. Bu hedef uyarınca enerji tüketimine yakından bakıldığında, AB resmi verilerine göre toplam emisyonlardaki artışın %75'i doğrudan enerji kaynaklıdır.¹⁸ Bu nedenle yenilenebilir enerjiye geçiş ve enerji verimliliğini artırma politikaları, yalnızca arz güvenliğini sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda AB'nin uzun vadeli karbon nötrlük hedeflerinin merkezinde yer almaktadır.

Enerji verimliliğinin artırılması ve birincil enerji kaynaklarının kullanımının azaltılması yönündeki stratejilerde, doğalgaz talebinin düşürülmesi, AB açısından öncelikli hedeflerden biri haline gelmiştir. Özellikle konut, sanayi ve ulaşım gibi yoğun tüketim alanlarında alınan önlemler, enerji güvenliği ile iklim hedefleri arasında doğrudan bir köprü kurmaktadır.

Avrupa Komisyonu'na bağlı Enerji Birliği'nin 2024 Durum Raporu, bu alanda kaydedilen ilerlemeleri ortaya koymaktadır. Rapora göre, 2023 yılında alınan enerji tasarrufu önlemleri sayesinde AB genelinde doğalgaz talebi %18 oranında azalmış, bu da yaklaşık 138 bcm'lik bir tasarrufa karşılık gelmiştir. Bu veri, yalnızca arzı çeşitlendirme çabalarının değil, talep yönetimi politikalarının da son derece etkili bir bileşen olduğunu göstermektedir.

Bu çabaların daha geniş bağlamdaki etkisi de dikkat çekicidir: Aynı rapora göre, 1990 yılına kıyasla AB'nin toplam sera gazı emisyonları %32,5 oranında azalmış, buna karşılık AB ekonomisi aynı dönemde %67 oranında büyümüştür. Bu durum, ekonomik büyüme ile çevresel sürdürülebilirliğin bir arada mümkün olduğunu ve enerji verimliliği politikalarının bu dengeyi sağlamada belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir.¹⁹

Yenilenebilir enerjiye yapılan yatırımların artırılması yoluyla elektrik üretiminde fosil yakıtların payının azaltılması, Avrupa Birliği'nin Rus gazından çıkış stratejisiyle örtüşen bir diğer temel politika alanıdır. Özellikle elektrik üretiminde doğalgazın ikame edilmesi, yalnızca karbon emisyonlarını azaltmakla kalmamakta, aynı zamanda ithalata dayalı enerji bağımlılığını da azaltan yapısal bir dönüşüm anlamına gelmektedir.

Bu doğrultuda, Brüksel'in 2021–2025 dönemi için belirlediği temiz enerji yatırımları hedefleri kapsamında 2021'den 2023'e kadar kayda değer bir artış yaşanmıştır. Bu ivmelenmenin arka planında, Rus gazına olan bağımlılığın azaltılması amacıyla özellikle Almanya başta olmak üzere büyük AB ekonomilerinin yenilenebilir enerji alanındaki yatırımlarını önemli ölçüde artırmaları etkili olmuştur. Güneş ve rüzgâr enerjisi başta olmak üzere çeşitli kaynaklara yönelim hem arz güvenliğini destekleyen hem de AB'nin iklim nötrlük hedeflerine katkı sağlayan çok yönlü bir politika aracı işlevi görmektedir.

Ancak önceki iki yılda kaydedilen artış eğilimi, 2024 itibarıyla yerini kısmi bir yavaşlamaya bırakmıştır. BloombergNEF tarafından yayımlanan *Energy Transition Investment Trends 2025* raporuna göre, küresel ölçekte düşük karbonlu enerji dönüşümüne yapılan yatırımlar 2024

¹⁸ European Commission. (2025). Energy and the Green Deal. European Commission, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/energy-and-green-deal_en

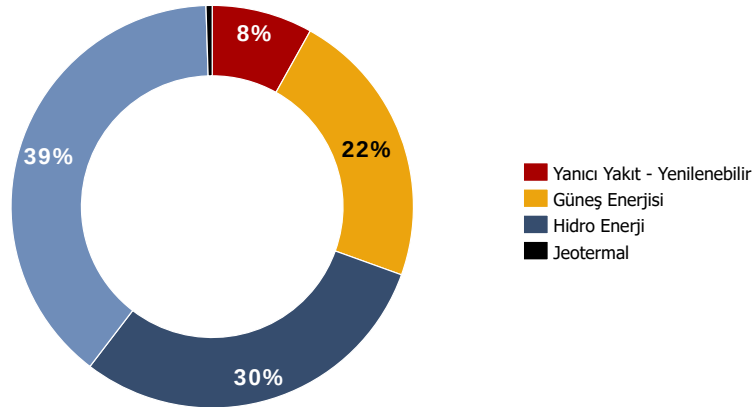
¹⁹ The Directorate-General for Energy.(2024). State of the Energy Union Report 2024. European Commission. https://energy.ec.europa.eu/publications/state-energy-union-report-2024_en

yılında %11 artış göstererek 2,1 trilyon dolarlık rekor seviyeye ulaşmıştır. Bu artışta başlıca pay, Çin'in enerji dönüşümüne yönelik kapsamlı yatırımlarından kaynaklanmıştır.²⁰ Buna karşılık, Avrupa Birliği'nde 2024 yılında düşük karbonlu enerji yatırımlarında düşüş eğilimi gözlemlenmiştir. Brüksel'in aynı yıl gerçekleştirdiği toplam enerji dönüşüm yatırımı 375 milyar dolar seviyesinde kalmış ve bu, bir önceki yıla göre %6,8 oranında bir azalmaya işaret etmiştir. Yenilenebilir enerji özelindeki yatırımlar ise yaklaşık %10 oranında gerilemiştir.

Bu veriler, AB'nin 2022 sonrası ortaya koyduğu enerji dönüşüm ivmesinin, 2024 yılında hem iç politik dinamikler hem de küresel ekonomik koşullar nedeniyle zorlanmaya başladığını göstermektedir. Yatırımlardaki bu düşüş, uzun vadeli enerji ve iklim hedefleri açısından dikkatle izlenmesi gereken yapısal bir riske işaret etmektedir.

Her ne kadar 2024 yılında yatırım düzeyinde bir yavaşlama gözlemlenmiş olsa da yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik üretimindeki payı artmaya devam etmiştir. Avrupa Birliği'nin 2024 yılı verilerine göre, güneş enerjisinin toplam elektrik üretimindeki payı %11'e yükselmiş, böylece ilk kez kömürün (%10) önüne geçmiştir. Bu gelişme, enerji geçişinde sembolik açıdan da kritik bir eşik anlamına gelmektedir. Rüzgar enerjisinin elektrik üretimindeki payı %17, doğalgazın payı ise %16 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 5: AB Elektrik üretiminde yenilenebilir kaynakların payları, %,2024

Kaynak: Avrupa Komisyonu, Eurostat

Grafik 5'te de gösterildiği üzere özellikle güneş enerjisindeki güçlü büyüme ve hidroelektrik üretiminde yaşanan toparlanma sayesinde, AB 2024 yılında toplam elektrik üretiminin %47'sini yenilenebilir kaynaklardan sağlamayı başarmıştır. Buna karşılık, fosil yakıtların toplam üretim içindeki payı %29'a gerilemiş, kalan kısım ise nükleer enerji ve diğer kaynaklarla

²⁰ Bloomberg NEF(2025). Energy Transition Investment Trends 2025. <https://about.bnef.com/energy-transition-investment/#toc-report>

karşılanmıştır.²¹ 2019'da elektrik üretiminde yenilenebilir kaynakların payı %34, fosil yakıtların payını %39 olarak hesaplanmıştır.²²

Genel değerlendirme itibarıyla, Avrupa Birliği'nin Rus gazından çıkış süreci, farklı politika alanlarının eş zamanlı olarak devreye sokulduğu kapsamlı bir dönüşüm çerçevesinde ilerlemiştir. LNG ithalatının artırılması, doğalgaz depolama kapasitesinin güçlendirilmesi, enerji verimliliğine dayalı tüketim azaltımı ve yenilenebilir enerji yatırımları bu sürecin temel araçları olmuştur. 2024 itibarıyla yatırımlarda yaşanan yavaşlamaya rağmen, doğalgaz talebinin düşürülmesi ve elektrik üretiminde yenilenebilir kaynakların payının artması, AB'nin enerji sisteminde yönelmek istediği dönüşümü destekleyen gelişmeler olarak öne çıkmaktadır.

Bu genel tablo doğrultusunda şu soru öne çıkmaktadır: Avrupa Komisyonu'nun Mayıs 2024'te açıkladığı "Rus Gazından Çıkış Yol Haritası", şimdiye kadar kaydedilen ilerlemeyle ne ölçüde örtüşmekte ve hangi hedefleri önceliklendirmektedir? Yol haritasının sunduğu projeksiyon, yalnızca teknik bir plan olmanın ötesinde, AB-Rusya enerji ilişkilerinin gelecekte nasıl şekillenebileceğine dair önemli ipuçları barındırmaktadır. Bir sonraki bölümde bu belge daha yakından incelenecek, ortaya konan stratejik çerçevenin gerçekçilik düzeyi ve olası zorlukları ele alınacaktır.

II. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN RUS GAZINDAN ÇIKIŞ YOL HARİTASI VE ZORLUKLARI

AB Komisyonu tarafından 6 Mayıs'ta yayınlanan Rus Enerjisinden çıkış yol haritası gaz, nükleer ve petrol başlıklarını içerir. Bu araştırma kapsamında gaza odaklanıldığı için gaza dönük izlenecek plan kısaca özetlenecektir.

Yol haritasına göre Avrupa Birliği, 2027 yılına kadar Rusya'dan, LNG dâhil, herhangi bir gaz alımını tamamen sonlandırmayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda öne çıkan temel politika başlıkları arasında: yenilenebilir enerji yatırımlarının artırılması, gazda verimlilik odaklı tasarruf önlemleri, alternatif tedarikçilerle iş birliklerinin güçlendirilmesi, boru hatları kapasitesinin artırılması, AB içinde yerel gaz üretiminin teşvik edilmesi, ortak gaz havuzları oluşturulması ve mevcut depolama kapasitesinin korunarak genişletilmesi yer almaktadır.²³ Öte yandan yol haritası, doğalgazın AB'nin enerji karmasında tamamen dışlanmayacağını, özellikle geçiş sürecinde sistemde tamamlayıcı ve dengeleyici bir kaynak olarak yer almaya devam edeceğini de açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu durum, gazın fosil yakıt kimliğine rağmen, sistem güvenliği ve arz sürekliliği açısından belirli bir rol oynamayı sürdüreceği anlamına gelmektedir.

Bu çerçevede, ilk bölümde ayrıntılı olarak ele alınan ve 2022'den itibaren uygulamaya konmuş olan politika çerçevesinin büyük ölçüde devam ettirildiği görülmektedir. Yol haritası, bu politikaların kurumsal olarak teyit edildiği ve takvimlendirilmiş hedefleri içeren bir çerçeve sunmaktadır.

²¹ Nuran Erkul Kaya.(2025). Avrupa Birliği'nin (AB) elektrik üretiminde güneş enerjisinin payı 2024'te ilk kez kömürü geride bıraktı. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/abnin-elektrik-uretiminde-gunes-enerjisinin-payi-2024te-ilk-kez-komuru-geride-birakti/3459792#:~:text=AB'nin%20elektrik%20üretiminde%20geçen,ilk%20kez%20kömürü%20geride%20bıraktı>

²² Eurostat.(2025). Electricity from renewable sources reaches 47% in 2024. Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250319-1>

²³ European Commission. (2025). Roadmap towards ending Russian energy imports. European Commission. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52025DC0440>

Yol haritasında yer alan bir diğer önemli unsur ise, Rusya kaynaklı doğalgazdan çıkış sürecinin yalnızca merkezi bir planla değil, üye devletlerin ulusal düzeyde hazırlayacakları stratejik planlarla da desteklenmesini öngören yaklaşımdır. Avrupa Komisyonu, alternatif tedarik seçeneklerinin değerlendirilmesinin ardından, her bir üye devletten Rus gazına bağımlılığını azaltmaya yönelik somut eylem planları hazırlamasını talep etmektedir.

Bu çerçevede, üye devletlerin ellerinde bulunan uzun vadeli (örneğin "al ya da öde" türü) ve kısa vadeli doğalgaz sözleşmelerini şeffaf biçimde beyan etmeleri, enerji arzındaki mevcut risk düzeyinin net bir şekilde ortaya konması açısından kritik görülmektedir. Ayrıca, bu ulusal planların; AB'nin genel ilke ve hedefleriyle uyumlu olarak kaynak çeşitlendirmesini, teknik altyapı kapasitesini ve potansiyel bölgesel iş birliği olanaklarını dikkate alması beklenmektedir. Tüm bu unsurlar çerçevesinde, üye ülkelerin uygulanabilir, takvimlendirilmiş ve gerçekçi bir çıkış çizelgesi ortaya koymaları yol haritasının hayata geçirilmesinde temel koşul olarak belirlenmiştir.

Yol haritasının üçüncü bölümünde ise zorlayıcı ve bağlayıcı düzenlemeler içeren önlemler yer almaktadır. Bu başlık, "Rus Gaz İthalatının Kademeli Olarak Yasaklanması" (Stepwise Prohibition of Russian Gas Imports) ifadesiyle doğrudan tanımlanmıştır. Söz konusu bölümde, AB'nin Rusya'dan gerçekleştirdiği doğalgaz ithalatının yaklaşık üçte ikisinin uzun vadeli sözleşmelere, geri kalan üçte birinin ise spot piyasadan yapılan kısa vadeli sözleşmelere dayandığı belirtilmiştir. Bu farklı sözleşme türlerine göre iki aşamalı bir yasaklama stratejisi oluşturulmuştur.

İlk aşamada, Avrupa Komisyonu'nun gelecek aylarda sunması beklenen yasa teklifiyle, 2025 yılı sonuna kadar yürürlükte olan kısa vadeli kontratlar ile yeni yapılacak tüm Rus gaz sözleşmelerinin yasaklanması öngörülmektedir. İkinci aşamada ise, halihazırda yürürlükte olan uzun vadeli boru hattı ve LNG kontratları hedef alınmaktadır. Bu kategori için daha uzun bir geçiş süreci öngörülmüş olup, tam çıkışın en geç 2027 yılı sonuna kadar tamamlanması hedeflenmektedir.

Bu yaklaşım, AB'nin yalnızca yeni sözleşmelere engel koymakla kalmayıp mevcut kontratların da belirli bir takvim dahilinde sistem dışına çıkarılmasını amaçladığını göstermektedir. Bu nedenle planın bu bölümü, hukuki bağlayıcılığı olan ve üye devletler açısından ciddi enerji, altyapı ve tedarik planlaması gerektiren adımları içermektedir.

AB Komisyonu'nun 6 Mayıs 2025'te yayımladığı Rus Enerjisinden Çıkış Yol Haritası'nda, Rusya'dan yasa dışı yollarla gaz alımının önlenmesi ve izlenmesi konu ele alınan bir diğer başlıktır. Bu bağlamda, yol haritası, AB pazarlarında Rus gazının şeffaflığını, takibini ve izlenebilirliğini iyileştirmeyi amaçlayan önlemleri içermektedir.

Bu kapsamda, AB Komisyonu, üye ülkelerle iş birliği içinde, Rus gazı tedarikçileriyle boru hattı ve sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) tedariki ile ilgili yeni sözleşmeleri engellemeyi ve mevcut tüm spot piyasa anlaşmalarını 2025 yılı bitiminde sonlandırmayı planlamaktadır. Ayrıca, Rusya'nın AB'nin petrol yaptırımlarını aşmak ve belirlenen fiyat sınırının üzerinde satış yapmak için kurduğu gölge filosuna karşı yeni tedbirler alınması da yol haritasında yer almaktadır. Bu önlemler, AB'nin enerji arz güvenliğini sağlamak ve Rusya'dan yasa dışı yollarla gaz alımını önlemek amacıyla atılan adımlar arasında yer almaktadır.

Yol haritasında dikkat çeken bir diğer unsur, küresel doğalgaz arzında önümüzdeki yıllarda önemli bir artış beklendiğidir. AB Komisyonu, özellikle ABD, Katar ve Nijerya gibi ülkelerin LNG üretim kapasitelerindeki artışın, 2027 yılına kadar küresel piyasaya ek olarak yaklaşık 50 milyar metreküplük yeni arz sağlayacağını öngörmektedir. Bu gelişme, AB'nin Rus gazından çıkış sürecini destekleyen jeostratejik bir fırsat olarak değerlendirilmekte ve alternatif tedarik kaynaklarına yönelimi kolaylaştırıcı bir unsur olarak sunulmaktadır.

Buna ek olarak yol haritası, AB içinde sınırlı da olsa yerel üretimde artış beklendiğini vurgulamaktadır. Özellikle Hollanda ve Romanya gibi ülkelerde doğalgaz üretiminde kademeli bir artış hedeflenmektedir. Bu artışın, dışa bağımlılığı azaltmaya tek başına yeterli olmasa da, arz güvenliğine katkı sağlayacak tamamlayıcı bir unsur olarak devreye girmesi öngörülmektedir.

Tüm bu unsurlar dikkate alındığında, yol haritası AB'nin Rus gazından çıkış sürecine kurumsal bir yön ve takvim kazandırmayı amaçlayan kapsamlı bir politika belgesi niteliği taşımaktadır. Kaynak çeşitlendirmesinden arz güvenliğine, enerji verimliliğinden yatırım hedeflerine kadar birçok alanda somut adımlar içermesi bakımından plan, önceki uygulamaların stratejik bir devamı olarak değerlendirilebilir. Ancak yol haritası her ne kadar iddialı hedefler sunsa da hem içerdiği bazı belirsizlikler hem de uygulamaya dönük yapısal riskler açısından eleştiriye açık yönler barındırmaktadır. Aşağıda bu eksik alanlara ve olası zorluklara daha yakından bakılacaktır.

Yol haritasının eksikleri ve olası sorunlar

Yol haritası incelendiğinde, özellikle yasaklamaya yönelik zorlayıcı tedbirlerin en dikkat çeken başlık olduğu söylenebilir. Gerek kısa vadeli gerekse uzun vadeli doğalgaz kontratlarının kademeli olarak yasaklanması, bu önlemler arasında merkezi bir yer tutmaktadır. Avrupa Komisyonu'nun hazırlayacağı yasa teklifinin detayları henüz netleşmemiş olmakla birlikte, bu konuda bazı hukuki ve teknik risklere dikkat çekmek gerekir.

Öncelikle, uzun vadeli doğalgaz sözleşmeleri genellikle 20 ila 25 yıl sürelidir ve “al ya da öde” (take-or-pay) hükmü içerir. Bu tür sözleşmelerin feshi ya da askıya alınması durumunda, taraflar genellikle uluslararası tahkim mekanizmalarına başvurmaktadır. Dolayısıyla, tek taraflı olarak sözleşmelerden çıkılması hukuki ve mali açıdan ciddi riskler doğurabilecek bir adımdır.

Yol haritasında, Avrupa Komisyonu'nun bu çıkışı bir yasa teklifiyle yasal çerçeveye oturtacağı belirtilmiştir. Mevcut tartışmalar dikkate alındığında, Komisyon'un söz konusu yasa teklifini mücbir sebep (*force majeure*) ilkesi çerçevesinde gerekçelendirmesi muhtemeldir. Bu noktada öne sürülen argüman, Rusya'nın Ukrayna Savaşı bağlamında enerjiyi siyasi bir baskı aracı olarak kullanmış olmasıdır. Ancak enerji hukuku açısından bakıldığında, mücbir sebep ilkesi daha dar bir çerçevede yorumlanmakta; çoğunlukla boru hattı sızıntısı, doğal afetler ya da sondaj kuyularında yaşanan yapısal hasarlar gibi fiziksel olaylarla sınırlı kabul edilmektedir.²⁴ Enerji hukukunun doğası göz önüne alındığında, Avrupa Komisyonu'nun hazırlayacağı yasa teklifinin, şirketleri milyarlarca euroya varabilecek tazminat yükümlülüklerinden koruyacak bir fesih mekanizması oluşturması büyük önem taşımaktadır.

²⁴ Practical Law Oil & Gas.(2023). Oil & Gas Contracts: Force Majeure Clause.Thomson Reuters Pratical Law. [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-031-3402?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-031-3402?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true)

Özellikle uzun vadeli sözleşmelerin “al ya da öde” yükümlülüğü ve tahkim sürecine açıklığı dikkate alındığında, bu sürecin koordinasyonsuz bir biçimde yürütülmesi, bazı şirketlerin tek başına ciddi mali yaptırımlarla karşı karşıya kalması riskini doğurabilir. Bu açıdan bakıldığında, AB'nin en azından bu riskleri paylaşmak amacıyla ortak bir tazminat veya telafi fonu kurmayı gündeme alması gerektiği söylenebilir.

Sözleşmelerin tek taraflı feshi, yalnızca hukuki sonuçlar doğurmakla kalmaz; aynı zamanda Avrupa Birliği'ne ve Avrupalı enerji şirketlerine duyulan güveni de zedeleme potansiyeli taşır. Rusya dışındaki uzun vadeli tedarikçiler –örneğin Katar, Cezayir ya da Azerbaycan gibi ülkeler– AB ile imzaladıkları uzun vadeli kontratlar çerçevesinde istikrarlı gelir elde etmekte ve bu gelir üzerinden bütçelerini ve yatırım planlarını şekillendirmektedir. Sözleşmede açıkça tanımlanmayan bir gerekçeyle tek taraflı feshe gidilmesi, AB ile bu tedarikçiler arasındaki kurumsal güven ilişkisini riske atabilir ve gelecekteki anlaşmaların çerçevesini olumsuz etkileyebilir.

Yol haritası kapsamında dikkat çeken bir diğer unsur, üye devletlerin Rus gazından çıkış sürecine ilişkin kendi koşullarını dikkate alarak bir zaman çizelgesi oluşturmalarının öngörülmesidir. Bu yaklaşım, enerji alanının AB içinde büyük ölçüde ulus devletlerin egemenlik alanında kalmaya devam ettiğini hatırlatmaktadır. Avrupa Birliği yapısı gereği bazı politika alanları supranasyonel mekanizmalar aracılığıyla yönetilirken, enerji politikaları çoğunlukla ulusal düzeyde şekillenmektedir. Bu nedenle, Komisyon'un ortaya koyduğu hedeflerin karşılık bulabilmesi için üyeler arasında yüksek düzeyde uyum ve koordinasyonun sağlanması gerekmektedir.

Ancak 2021–2024 dönemi göz önüne alındığında, Macaristan ve Slovakya gibi ülkeler, Rusya ile enerji ilişkilerinde farklı yaklaşımlar benimsemiş, bu da ortak bir tutumun geliştirilmesini zorlaştırmıştır. Dahası, üye devletlerin enerji altyapıları, şebeke entegrasyon seviyeleri, depolama kapasiteleri ve alternatif kaynaklara yatırım olanakları büyük farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle, Rus gazından çıkışın özellikle daha kırılgan konumda olan ülkelerde ciddi arz güvenliği sorunlarına yol açmaması için, dayanışma ve destek mekanizmalarının güçlendirilmesi önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, 2030'a kadar kamu ve özel sektör yatırımlarını içerecek bütüncül bir dönüşüm sürecine ihtiyaç duyulmaktadır. Uzman değerlendirmelerine göre, bu dönüşümün finansmanı için yaklaşık 400 milyar dolarlık bir kaynak gereklidir. Ancak, üye devletler arasında bu maliyetin nasıl bölüşüleceği konusunda henüz açık bir uzlaşma bulunmamakta, ayrıca bazı üyelerin mevcut AB fonlarına erişimde ciddi yapısal engellerle karşı karşıya oldukları da bilinmektedir.

Yol haritası çerçevesinde dikkat çeken bir diğer nokta, alternatif tedarikçilerin önceliklendirilmesi sürecinde özellikle LNG temelli bir stratejinin öne çıkmasıdır. Bu yaklaşımın doğal bir sonucu olarak, ABD'nin AB doğalgaz pazarındaki payı son yıllarda belirgin bir artış göstermektedir. Nitekim ABD ile AB arasındaki ilişkiler, ortak müttefiklik bağları, NATO çerçevesinde şekillenen güvenlik iş birliği ve tarihsel dayanışma dinamikleri göz önünde bulundurulduğunda, Rusya ile kurulan enerji ilişkilerinden yapısal olarak farklılık göstermektedir.

Bununla birlikte, ABD iç politikasındaki dalgalanmalar ve dış politika çizgisinde dönemsel belirsizlikler, bu yeni enerji ilişkisine ihtiyatla yaklaşılması gerektiğine işaret etmektedir.

Özellikle Donald Trump döneminde yaşanan, müttefik ülkelerle ilişkilerdeki gerilimler, tek taraflı gümrük tarifeleri ve enerji alanını da kapsayan ticari baskılar, AB için stratejik bir ders niteliğindedir. Bu çerçevede, Rusya'dan çıkarken oluşan bağımlılık boşluğunun, benzer biçimde başka bir tekil tedarikçiye kaydırılmaması, uzun vadeli enerji güvenliği açısından temel bir ilke olarak değerlendirilmelidir.

Yol haritasının sunduğu enerji projeksiyonlarının varsayım temellerine de dikkat çekmek gerekir. Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı belgede, Avrupa enerji karmasının içerisinde doğalgazın yerini koruyacağı ifade edilmiştir. Gaz ihtiyacı açısından da iki seçenek üzerinde durulmuştur. AB sınırları içerisindeki doğalgaz üretim kapasitesinin artması ve küresel LNG arzının özellikle Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da artacağına dönük beklenti. Bu yaklaşım iki açıdan sorunlar içermektedir.

Öncelikle, gazın AB enerji karmasında yer alacağı ifade edilmiş olsa da, bu kaynağın enerji sistemindeki azalan rolüne ilişkin herhangi bir açıklama getirilmemiştir. MATTCCh de bu eksikliği eleştirerek gazın düşen payına şu sözlerle dikkat çekmiştir: "Yol Haritası'nda 'gazın önümüzdeki on yıllarda AB enerji karmasında yer alacağı' doğru şekilde ifade edilmiştir; ancak, bu ifadenin gazın giderek küçülen rolünü vurgulamadığı görülmektedir. AB'nin kendi analizine göre, 2030 itibarıyla AB'nin gaz tüketimi 2019'un yarısından az olacak, 2050'de ise bu oran %14'e düşecektir."

Buna ek olarak, alternatif tedarikçiler olarak bazı bölgelerin açıkça işaret edilmesi de MATTCCh'in bir diğer eleştirisinin zemin yaratmıştır. İttifak'a göre bu yaklaşım, AB'nin enerji planlarına ilişkin olarak fosil yakıt ihracatçısı ülkelere yanlış mesajlar verme riski taşımaktadır. Yol Haritası, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'dan alternatif gaz tedarikine büyük önem atfetmekte; ancak bu kaynaklara duyulan ihtiyacın yalnızca kısa vadeli olduğu yeterince açık bir şekilde ortaya konmamaktadır.

İkincisi, AB, LNG konusunda iyimser bir projeksiyonda bulunarak yol haritası hazırlamıştır. Bu temel varsayımların, jeopolitik gerilimler, küresel ekonomik durgunluk ya da enerji geçişine bağlı talep daralmaları gibi dışsal şoklara karşı ne ölçüde dayanıklı olduğu belirsizdir. Böylesi bir ortamda, yalnızca olumlu senaryolara dayanmak yerine, farklı risk senaryolarını da içeren alternatif analizlerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Enerji arzında yaşanabilecek beklenmedik kesintiler karşısında hazırlıklı olmak hem piyasalardaki istikrarı korumak hem de sosyal refah düzeyinin ve toplumsal desteğin sürdürülebilirliğini sağlamak açısından kritik bir gerekliliktir. Bu çerçevede, en kötü senaryoları da içeren bir "B planı" hazırlığı, yalnızca teknik bir tedbir değil, aynı zamanda politika yapım sürecinde sorumlu yönetişimin bir göstergesi olmalıdır.

Sonuç

Avrupa Birliği ile Rusya arasındaki doğalgaz ilişkileri, 2022 itibarıyla yapısal bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu dönüşümün nicel düzeydeki en çarpıcı göstergesi, 2021 yılında 150 milyar metreküpü aşan Rus gazı ithalatının, 2024 yılı itibarıyla yaklaşık 50 milyar metreküpe kadar gerilemiş olmasıdır. Brüksel, bu süreçte LNG yatırımlarını artırma, altyapı kapasitesini genişletme, alternatif tedarikçilerle iş birliğini güçlendirme, doğalgaz depolama kurallarını sıkılaştırma ve yenilenebilir enerji yatırımlarını hızlandırma gibi çeşitli politika araçlarını

eşzamanlı biçimde devreye sokmuştur. Ayrıca, AB sınırları içindeki yerel üretim kapasitesinin artırılması ve enerji verimliliği hedefleriyle uyumlu tüketim yönetimi yoluyla Rus gazına olan bağımlılığı azaltma yönünde önemli bir mesafe kat edilmiştir.

Mayıs 2024'te yayımlanan Rus Gazından Çıkış Yol Haritası, bu politikaların sürdürüleceğini vurgulamakla kalmamış, aynı zamanda hukuki, kurumsal ve siyasi düzeyde daha iddialı hedefler ortaya koymuştur. Bununla birlikte, planın uygulanabilirliğini etkileyebilecek bazı temel başlıklar hâlâ çözüm beklemektedir. Enerji hukukunun sınırları, özellikle uzun vadeli kontratların feshi bağlamında önemli riskler barındırmaktadır. Üye devletler arasında politik uyumun sağlanması, enerji altyapılarındaki yapısal farklılıkların yönetilmesi ve finansal yükün adil paylaşımı gibi meseleler, planın etkinliğini doğrudan etkileyecektir. Ayrıca, ABD gibi yeni tedarikçilerin artan pazar payı, AB'nin bir başka bağımlılık ilişkisine sürüklenmemesi açısından dikkatle izlenmesi gereken bir gelişmedir.

Yol haritasında AB'nin iklim hedeflerine rağmen bazı bölgelere yönelik doğalgaz tedarikine özel atıflar yapılması, özellikle fosil yakıt üreticisi ülkelerde üretim artışını teşvik edebilecek belirsizlikler içermektedir. Bu durum, fosil yakıtlardan çıkış süreciyle çelişebileceği gibi, iklim hedeflerinin tutarlılığı açısından da soru işaretleri doğurmaktadır. Bu nedenle, geçiş sürecinin geçici niteliğini vurgulayan daha açık ve net bir yaklaşım izlenmesi, bu alanda ciddi çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarından destek alınması daha tutarlı bir politika çerçevesi sunacaktır.

Son olarak yol haritasının dayandığı iyimser enerji projeksiyonları, dışsal şoklar karşısında kırılgan olabilir. Bu nedenle, kriz senaryolarını da içeren alternatif planlamaların yapılması, yalnızca enerji arz güvenliği açısından değil, aynı zamanda sosyal refahın korunması ve kamuoyunun desteğinin sürdürülebilirliği açısından da kritik önem taşımaktadır.

Tüm bu unsurlar dikkate alındığında, AB'nin Rus gazından çıkış stratejisi belirli alanlarda önemli başarılar sunsa da süreç, çok katmanlı ve çok paydaşlı bir yapıda ilerlemeye devam etmektedir. Bu da hem teknik hem de siyasi düzlemde esneklik, güçlü koordinasyon ve stratejik öngörü gerektiren uzun soluklu bir dönüşüm anlamına gelmektedir.